

Integracija severa Kosova

Uvod

Prisutna je velika neizvesnost u momentu kada Priština, Beograd i međunarodna zajednica otpočinju implementaciju sporazuma o integraciji regiona u sistem Kosova. Mnogi Srbi sa severa Kosova su i dalje protiv integracije, i izražavaju iznenađenje slaganjem Beograda da se izvrši demontiranje institucija Srbije, a potom i njihova integracija u sistem države koju Srbija ne priznaje. Predstavnici četiri paralelne severne opštine protive se sporazumu i odbijaju da učestvuju u implementaciji.¹ Umesto toga, proglasili su svoju vlastitu autonomnu skupštinu, koja će ih, kako kažu, zadržati u okvirima Ustava Srbije. Mnogi su rekli da je svrha skupštine samo da se ojačaju sopstvene pozicije u procesu implementacije. Iako je dijalogom potvrđeno da rešenje za sever zavisi od odluka Prištine i Beograda, takođe je potvrđeno i da su Srbi sa severa Kosova snaga sa kojom treba računati. Oni nemaju dovoljno moći da spreče implementaciju, međutim imaju dovoljan kapacitet za prekidanje i odlaganje procesa. Transformacija njihovog otpora u saradnju je ključna za implementaciju sporazuma.

Sumnje i otpori u vezi sa sporazumom takođe postoje i među kosovskim Albancima. Mnogi ga tumače kao davanje severu autonomnog statusa, s kojim će dobiti kapacitet za podrivanje kosovske države. Većina opozicionih partija je pružilo podršku sporazumu tek nakon jakog međunarodnog pritiska.² Protiv sporazuma su takođe i neki članovi vladajućih partija.³ Većina organizacija civilnog društva predstavljaju i dijalog koji se vodi i sam sporazum kao poraz za Kosovo. Široko je uvreženo mišljenje da sadašnje institucije Srbije mogu biti integrisane u kosovske, ali da će one i dalje ostati lojalne Beogradu, čime će se nastaviti podrivanje kosovske države iznutra. Ovakvi stavovi nadalje bivaju samo ojačani nagađanjima da nove srpske institucije neće morati da koriste simbole Kosova, kao i da će biti izuzeti od polaganja zakletve prilikom stupanja na dužnost. Mišljenje je mnogih da bi se nezadovoljstvo kosovskih Albanaca moglo smanjiti kroz implementaciju sporazuma, koja bi se manifestovala u vidljivim boljicima.

¹Predsednici opština Severna Kosovska Mitrovica i Leposavić dolaze iz Srpske napredne stranke, a predsednici opština Zvečan i Zubin Potok dolaze iz Demokratske stranke Srbije (DSS), koja se oštro protivi sporazumu. Dok će se predsednici opština iz SNS-a možda i pridržavati uputstava Vlade Srbije i sopstvene partije, predsednici opština iz DSS-a bi mogli da pokušaju da podriju implementaciju sporazuma u svojim opštinama. DSS je dosledno bio protiv dijaloga i donošenja sporazuma.

²Demokratski savez Kosova (LDK) i Alijansa za budućnost Kosova (AAK) glasali su za ratifikaciju sporazuma. LDK se u početku protivio, čak je i zatražio referendum o dijalogu sa Beogradom, ali su promenili stanovišta nakon povećanog međunarodnog pritiska. Članovi Pokreta Samoopredeljenje su glasali protiv, te su organizovali protest sa ciljem zaustavljanja ratifikacije.

³Tri člana Demokratske partije Kosova (PDK) su glasali protiv sporazuma, dok veći broj članova smatra da sporazum nije dobar za Kosovo.

Kritičari sporazuma navode da su i Priština i Beograd učinili malo kako bi uverili njihove skeptične javnosti da pruže podršku dijalogu i sporazumu. Predsednici Vlada Srbije i Kosova su se pre svega fokusirali na sopstveno pozicioniranje pred međunarodnom zajednicom kao pragmatičnih političara koji su voljni da otvore najteža pitanja, ali su zapostavili rad sa sopstvenim bazama. Mnogi su naveli da su Beograd i Priština imaju negativnu reputaciju zbog „kreativne prezentacije“ informacija o dijalogu. Ljudi na Kosovu i u Srbiji imaju prilike da vide različite „verzije“ istog sporazuma. Neki navode da se ovo dešava pošto su ljudi voljni da vide samo jedan deo sporazuma, često preuveličavajući mane i znatno umanjujući dobre strane.

Sporazum se sastoji od 15 tačaka. Suštinski, njime se poziva na ukidanje institucija Srbije, lokalne administracije, sudova i policije na severu, i uspostavljanje novih institucija putem izbora koje će biti u skladu sa zakonima Kosova. Prvi korak ka implementaciji je učinjen: Beograd je zatvorio policijske stanice na severu i Priština je donela zakon o amnestiji⁴ Bez obzira na napredak, Beograd i Priština su sumnjičavi prema motivima i potezima druge strane, reagujući samo nakon pritiska i uslovljavanja međunarodne zajednice.

U cilju rasprave o ulozi Srba sa severa u procesu implementacije sporazuma i izbora zakazanih za 3. novembar, 21-23. juna 2013. godine, CIG je organizovao u Istanbulu (Republika Turska), okrugli sto političkih delatnika i predstavnika civilnog društva iz Srbije i sa Kosova, kao i izdvojenu diskusiju predstavnika Srba sa severa Kosova⁵ Ovo je bio šesti događaj u okviru CIG-ovog projekta posvećenog severu Kosova. Svrha projekta je da posluži kao javni forum gde će predstavnici sa Kosova i iz Srbije imati priliku da razmene i testiraju ideje, principe, kao i izbore politika.

Projekat je velikodušno podržan i implementiran u saradnji sa Saveznim ministarstvom spoljnih poslova Švajcarske, i uz asistenciju ambasada Švajcarske u Prištini i Beogradu.

Potpredsednik CIG-a, Shpetim Gashi, pripremio je ovaj izveštaj i CIG preuzima odgovornost za njegov sadržaj. U cilju podsticanja otvorene diskusije ne navode se imena govornika. Učesnici okruglog stola su učestvovali u svojim ličnim kapacitetima, i njihova stanovišta ne moraju da nužno odslikavaju stanovišta organizacija koje predstavljaju.

Od otpora ka saradnji

Kako se videlo tokom velikog broja protesta, veliki deo srpske populacije na severu se opire integraciji u institucije Kosova. Iako neki od njih preferiraju pragmatičniji pristup, najveći broj je onih koji se protive svemu što je manje od potpune podele Kosova. Mnogi su naveli da je teško

⁴ Na Kosovu je postojao veliki otpor donošenju Zakona o amnestiji, većinom pošto se odnosi ne samo na ilegalne političke i ekonomske aktivnosti na severu, nego i na celom Kosovu. Oni koji su se protivili njegovom usvajanju, sugerisali su da bi trebao da se odnosi samo na sever Kosova, slično Zakonu o amnestiji koji je Srbija donela tri opštine na jugu.

⁵ Među učesnicima su bili članovi PDK, LDK, AAK, Samostalne liberalne stranke (SLS), Ujedinje srpske liste (JSL), Vlade Kosova i kancelarije predsednice Kosova, kao i predstavnici SNS, Demokratske stranke (DS), Socijalističke partije Srbije (SPS), Liberalno demokratske partije (LDP), Vlade i kancelarije predsednika Srbije, kao i nekoliko analitičara iz Srbije i sa Kosova.

obaviti integraciju u Kosovo nakon četrnaest godina funkcionisanja regiona kao dela Srbije, kao i ubeđivanja Beograda da će i ostati deo Srbije. Takođe, čini se da je brzina i obim dijaloga mnoge uhvatio nesprenim, čineći teškim njihovo prilagođavanje brzom promeni okolnosti. Mali broj je bio sposoban da predvidi da će samo u toku jedne godine Priština i Beograd biti u stanju da postignu takav sveobuhvatni sporazum.

Predstavnici četiri paralelne opštine na severu čine jezgro protivnika sporazuma, mada se stavovi onih koji rukovode servisnim institucijama puno ne razlikuju. Transformacija ovog otpora sporazumu u saradnju će predstavljati izazov, koji, međutim, nije nepremostiv. Lokalne institucije se i dalje u pravnom smislu nalaze u sistemu Srbije i finansijski su zavisne od Vlade Srbije, te stoga moraju i da poštuju njene odluke. Vlada Srbije je jasna oko namere da se sporazum implementira u celini i u okviru dogovorenih vremenskih okvira. Datum lokalnih izbora na Kosovu i zatvaranje srpskih policijskih stanica takođe su dogovoreni. Štaviše, ključni političari u Srbiji govore da sporazum nema alternativu, sugerišući da ukoliko do implementacije dođe na konstruktivan način, Beograd može da zauzme i čvršće pozicije kojima će osigurati da se proces izvede do kraja. Mnogi od učesnika su pozvali lokalne lidere na severu da preuzmu veću odgovornost i ulogu u procesu umesto da se „opiru onome što se ne može zaustaviti“. Zvaničnici Srbije navode da su voljni da prebace deo odgovornosti za odlučivanje sa Beograda na srpske predstavnike na lokalnu, ali oni to odbijaju pošto je, kako je jedan od učesnika naveo, „u kritičnim periodima lakše izvršavati naređenja nego preuzeti odgovornost“.

Implementacija se takođe može suočiti sa građanskom neposlušnošću. Mnogi navode da će ubeđivanje lokalne populacije biti mnogo veći izazov od preuzimanja kontrole nad lokalnim institucijama. Veći broj učesnika je predložio sledeće: intenzivniju komunikaciju Vlade Srbije, kao i političkih partija, sa Srbima na severu; pozitivnije poruke iz Prištine; i snažnije garancije međunarodne zajednice da će sever zadržati autonomiju u lokalnim pitanjima. Ministarstva Vlade Srbije koja imaju veliki broj zaposlenih na Kosovu naročito treba da budu uključena u debatu. Ključni političari u Srbiju su nekoliko puta posetili sever u cilju smirivanja naroda. Oni su obećali nastavak finansijske podrške Beograda i očuvanje radnih mesta javnih službenika. Oni koji su bolje upoznati sa ovim posetama navode da je ukupna poruka Beograda Srbima na severu da „ne moraju da podržavaju sporazum, ali da bi trebali da se uzdrže od akcija koje mogu da podriju implementaciju“. Srpski zvaničnici takođe pokušavaju da uspostave određeni nivo kontrole nad debatom na severu, kojom dominiraju pojedinci koji se protive sporazumu, kako bi objasnili neophodnost kompromisa.

Veći broj učesnika je takođe izrazio zabrinutost da će neki zvaničnici Vlade Srbije koji su odgovorni za implementaciju nastaviti da se protive sporazumu. Mnogi učesnici su naveli da bi Vlada Srbije trebala da proširi svoju komunikaciju kako bi u nju uključila i obične ljude na severu. Mnogi Srbi priznaju da sedam miliona građana Srbije ne bi smeli da budu taoci nesporazuma oko severa, i da Srbi na Kosovu treba da budu voljni da žrtvuju deo ličnih pred nacionalnim interesima. Neki od učesnika su naveli da sporazum donosi i značajne koristi lokalnoj populaciji na severu, pre svega u bezbednosnom smislu i potencijalnom ekonomskom razvoju, kao i da će njime unaprediti saradnja lokalnih institucija sa međunarodnom zajednicom, koja ne saraduje sa paralelnim institucijama.

Lista briga Srba sa severa je dugačka, od kojih su neke više, a neke manje realistične. Oni su zabrinuti da će transformacija lokalnih institucija uticati na njihove radna mesta, penzije, zdravstvenu zaštitu i obrazovanje Integracija u sistem Kosova znači takođe manje plate. Oni se takođe brinu da bi sa smanjenom političkom ulogom Beograda na severu, takođe biti i umanjena finansijska podrška.⁶ Veća uloga Prištine je takođe zabrinjavajuća za neke, pre svega zbog manjka poverenja u institucije Kosova. U manje realistične spadaju predstave da će implementacija dovesti do egzodusa srpske populacije ili asimilacije.⁷

Kako bi se zadobila podrška implementaciji sporazuma Srba sa severa, učesnici su predložili niz koraka.

1. Beograd bi trebao da objasni Srbima sa severa da, iako nacionalni interesi imaju prednost nad lokalnim kada postoji konflikt između ova dva nivoa, interesi Srba sa Kosova se uzimaju u obzir u svakoj fazi dijaloga sa Prištinom. Iako će Srbi sa severa morati da funkcionišu u okviru pravnog i političkog okvira Kosova, sporazum pruža dovoljne garancije da će oni imati autonomiju u pitanjima koja ih se direktno tiču, kao što je formiranje zajednice opština, autonomija lokalne policije, i garancije da Bezbednosne snage Kosova i specijalna policija neće ulaziti na sever bez njihove saglasnosti.
2. Veliki broj Srba na severu žrtvuje svoje neposredne interese u zamenu za buduće boljtitke, koji se mogu ali i ne moraju ostvariti. Priština, Beograd i međunarodna zajednica bi trebali da pokažu da je sporazum kompromis između neodrživog statusa quo i sigurne budućnosti. To bi se moglo ostvariti kroz brzu i potpunu implementaciju sporazuma koji će rezultovati u vidljivim boljicima.
3. Ne-ekonomski faktori, kao što su identitet, nacionalni ponos, lični dokumenti i državljanstvo, i dalje su moćni činioci u oblikovanju stavova Srba sa severa u pogledu njihove integracije u javni život Kosova. Oni se plaše da će integracija obuhvatiti i promenu identiteta. Čak i oni koji podržavaju integraciju, protive su upotrebi simbola Kosova i polaganje zakletve kada je to neophodno, kao na primer u policiji ili sudstvu. Iako fokus Beograda, Prištine i međunarodne zajednice treba da ostane na ekonomskom razvoju regiona, oni treba da uzmu u obzir i ove ne-ekonomske faktore tokom kreiranja politika.
4. Srbi na severu imaju pravo da se protive sporazumu putem ne-nasilnih metoda kao što su peticije i protesti. Međutim, ukoliko se pojedinci ili grupe opredeljuju za nasilje, vlasti bi trebale da odlučno deluju kako bi stvorili bezbedno okruženje za sve.
5. Priština, Beograd i međunarodna zajednica bi trebali da bolje informišu Srbe o sporazumu. Informativna kampanja bi trebala da bude intenzivirana, naročito pre izbora 3. novembra. Informacije o sporazumu su do sada bile interpretativne prirode, nepotpune i često namerno uskraćene. Iskustvo pokazuje da obično tumačenja imaju veću moć od činjenica.
6. Priština bi trebala da započne, u saradnji sa Srbima na severu, da identifikuje one oblasti gde je finansijska pomoć najneophodnija, kao i da fondove koji su namenjeni za sever stavi u funkciju odmah posle izbora. Međunarodna zajednica bi u tom kontekstu takođe mogla da igra značajnu ulogu.

⁶Plate u institucijama Srbije su značajno veće od onih u institucijama Kosova. Veći broj Srba sa Kosova je zatražio da se razlika u platama nakon integracije u sistem Kosova pokrije od strane treće strane. Priština i međunarodna zajednica su protiv ovog predloga, dok su srpske vlasti navele da nemaju nameru da pokriju ovu razliku.

⁷Neki od Srba izjednačavaju dobijanje državljanstva Kosova i ličnih dokumenata sa asimilacijom.

Iako će rešenje pitanja severa zavisiti na izboru političkih opcija i odluka koje će doneti Priština i Beograd, Srbi na severu imaju značajan kapacitet da odlože i zakomplikuju proces. Stoga je njihovo zadobijanje za saradnju ključ za efikasan proces implementacije.

Glasati ili ne?

Srbi na severu su u dilemi da li da glasaju na kosovskim lokalnim izborima 3. novembra. Glasanjem bi se osigurala njihova zastupljenost u institucijama Kosova, ali bi takođe dao legitimitet tim institucijama, što je navelo neke da izjednače glasanje sa priznavanjem nezavisnosti Kosova. Nasuprot tome, bojkot bi bio u skladu sa politikom nepriznavanja, ali bi Srbe sa severa izložio riziku da ostanu bez legitimnih predstavnika i institucija za još četiri godine. Nastavak paralelizma bi takođe mogao biti neodrživ, pogotovo posle povlačenja finansijske podrške Beograda kao što je predviđeno u sporazumu.

Mnogi su rekli da je institucionalni paralelizam stvorio duboke podele unutar srpske zajednice, koje su sprečavale srpske partije sa juga Kosova da se kandiduju na zajedničkoj izbornoj listi na kosovskim parlamentarnim izborima 2010. godine. Iako je srpska zajednica daleko manja od albanske, albanski politički predstavnici su učestvovali sa sedam izbornih lista na izborima, dok su srpski birači birali između osam lista. Podele između Srba na jugu i severu takođe ostaju snažne.

Većina učesnika je navela da Srbi sa severa treba da učestvuju u izborima kao što je predviđeno sporazumom. Mnogi su rekli da kako sam Beograd sada saraduje sa kosovskim institucijama, bojkot tih istih institucija od strane Srba sa severa je nepraktičan i neefikasan, te da su bojkot i paralelizam izgubili svrhu. Izvesno je da će biračka mesta biti otvorena, ali ne i da li će značajan broj Srba izaći na glasanje. Mnogi učesnici su podvukli da grupa veoma moćnih lokalnih ljudi neće učestvovati, i da postoji mogućnost da će pokrenuti kampanju zastrašivanja. Međutim, malo njih očekuje masovni bojkot. Iako bi čak i mali odziv bio dovoljan da se stvore legalne institucije, neki učesnici su izjavili da će onemogućiti izabrane predstavnike Srba da zadobiju široku legitimnost unutar sopstvene zajednice.⁸

Registracija političkih stranaka takođe je sporno pitanje. Srbi bi želeli da se izbegnu registraciju na Kosovu, dok je za kosovske vlasti registracija obavezna. Sve postojeće srpske političke partije (registrovane) su sa juga, i ni jedna nema odbore na severu. Političke partije koje nameravaju da učestvuju na izborima 3. novembra treba da dostave svoje prijave na verifikaciju Centralnoj izbornoj komisiji Kosova. Kosovski odbori partija iz Srbije neće moći da učestvuju bez registracije na Kosovu. Učesnici su naveli da bi dvojica premijera trebali da reše ovaj problem, te su pozvali OEBS da preuzme posredničku ulogu u ovom procesu. Prema rečima učesnika koji su upoznati sa dijalogom, stranke će morati da dostave svoja dokumenta u OEBS-u, koji bi ih zatim

⁸Samo oko 1% Srba sa Kosova su glasali na parlamentarnim izborima na Kosovu 2007. godine. Međutim, izabrani predstavnici Srba su stupili na dužnost, i smatrani su legitimnim od strane Prištine i međunarodne zajednice. S druge strane, ovi predstavnici su naveli da nisu uspeali da zadobiju široki legitimitet među srpskom populacijom, te da su oni, kako su naveli, “legalni, ali ne i legitimni” predstavnici Srba sa Kosova.

proslediti kosovskim vlastima. Do sada nema novih stranaka koje su podnele registracione prijave.

Izazov predstavlja i glasanje van teritorije Kosova. Sporazum omogućava raseljenim kosovskim Srbima koji žive u Srbiji da glasaju van Kosova. Organizacija biračkih mesta, glasanje, i brojanje glasova može biti komplikovan proces s obzirom da su raseljeni kosovski Srbi u Srbiji rasuti širom zemlje, i u tom smislu Beograd će imati ključnu ulogu. Neki od učesnika su otvorili pitanje glasanja Albanaca, koji su raseljeni iz severnih opština, te su pozvali Prištinu i međunarodnu zajednicu da se stvore uslove kako bi i oni mogli glasaju.

Učesnici Srbi su zatražili da se kosovskim Srbima omogući da glasaju, ali i da se kandiduju na izborima sa srpskim dokumentima. Kosovski izborni zakon se tumači na više načina. Iako zakon propisuje da građani mogu da glasaju sa kosovskim ličnim dokumentima, kosovski zvaničnici priznaju da će uslovi za Srbe biti fleksibilni. Prema različitim izveštajima, predsednici vlada su se već dogovorili da Srbima dozvoli da koriste srpska dokumenta u sve svrhe u vezi sa izborima.

U cilju osiguranja zadovoljavajućeg učešća na izborima, kao i njihov regularni tok, učesnici su izašli sa nizom zaključaka i predloga.

1. Političke partije Srba sa Kosova treba da uspostave bolju saradnju, te da usklade svoju politiku i koordiniraju svoje aktivnosti, a u cilju delovanja kao fleksibilan-politički savez, ali ne nužno radi izlaska na zajedničkoj izbornoj listi na lokalnim izborima 3. novembra. Koordinisani pristup će promovisati političku i socijalnu koheziju, i samim tim ojačati pregovaračku moć srpske zajednice na političkoj sceni Kosova. Kako bi izbori bili fer i slobodni, i kako bi institucije koje će se njima uspostaviti mogle da imaju široki legitimitet, potrebno je da se stvore uslovi za sve srpske stranke da nesmetano funkcionišu na celoj teritoriji Kosova (odnosno, da se omogući funkcionisanje Samostalne liberalne stranke i Jedinственe srpske liste na severu). Odgovornost za stvaranje takvog okruženja je pre svega na Beogradu i međunarodnoj zajednici. Mnogi su se složili da Priština ima malo ili nimalo uticaja na severu.
2. Lokalni lideri na severu bi odmah trebali da se uključe u proces i da preuzmu odgovornost za organizovanje i sprovođenje izbora, kao i za sprovođenje drugih aspekata ugovora. Oni takođe treba da postanu članovi pripremnih timova zaduženih za tranziciju institucija. Među učesnicima je postignut konsenzus da je potrebno da lokalni lideri ne preduzimaju korake kojima bi ugrozili implementaciju, ukoliko je već ne budu podržavali.
3. Birački spisak Srbije će se koristiti za izbore na severu. Međutim, trebalo bi ga iščistiti kako bi se izbegle eventualne manipulacije. Beograd i međunarodna zajednica bi trebali da blisko saraduju kako bi omogućili da što više raseljenih kosovskih Srba u Srbiji glasa. Raseljenim Albancima sa severa bi trebala biti ponuđena mogućnost da glasaju i učestvuju u novoj administraciji. OEBS i druge međunarodne organizacije bi trebale da učestvuju kao posrednici u ovom procesu.
4. Beograd bi trebao da da odgovor na zabrinutost zaposlenih u nepostojećim srpskim institucijama, kao što su pozorišta, muzeji i druge različiti kompanije, koje su suštinski prestale da funkcionišu nakon povlačenja srpske uprave 1999. godine. Beograd možda neće biti u stanju da na neodređeno vreme nastave sa isplatom dohodaka, ali bi trebalo da pruži izvesnu pomoć u procesu tranzicije.

5. Bezbednosni uslovi treba da bude znatno unapređeni tokom izborne kampanje, kao i na dan glasanja. Kosovska policija, KFOR i Euleks trebali bi da budu jedine postojeće bezbednosne institucije. Ostale bezbednosne institucije bi trebale biti demontirane, pre nego što počne kampanja, a određene grupe treba da budu sprečene da sprovode kampanju zastrašivanja birača i samih kandidata.

Ovi izbori su posebni važno pošto će izabrani zvaničnici biti zaduženi za formiranje Zajednice opština, krovne institucije za srpske opštine. Jedan broj srpskih učesnika je predložio da Srbi izađu sa jednom zajedničkom listom. Međutim, nekoliko učesnika je navelo da je to malo verovatno s obzirom na postojeće podele unutar srpske zajednice. Preveliki broj izbornih lista može da iskomplikuje proces stvaranja većina u skupštinama opština i izgradnju funkcionalnih institucija. S druge strane, neki od učesnika su naveli da bi bilo bolje da postoje dve ili tri izborne liste, pošto bi se time pružio veći izbor biračima i pomogla demokratizacija srpske zajednice na Kosovu. Gotovo da je postojao konsenzus učesnika da bi Beograd mogao da odigra objedinjavajuću ulogu, te da pomogne premošćavanje jaza između postojećih i novih političkih subjekata.

Zaključak

Ono što je bilo nezamislivo postalo je neizbežno. Malo njih je moglo da predvidi da će samo pet godina nakon proglašenja nezavisnosti Kosova, kada su Priština i Beograd prekinuli svoje odnose, pripadnici policije Srbije koja funkcioniše na severu Kosova i pripadnici policije Kosova morati da rade zajedno u jedinstvenoj instituciji. Mnogi kažu da ih je tempo i obim pregovora između zakletih neprijatelja, predsednika vlada Kosova i Srbije, iznenadio.

Učesnici su kao dva najvažnija pitanja koja se odnose na integraciju regiona u kosovske institucije identifikovali podršku Srba sa severa sporazumu i izbore na severu koji će se održati 3. novembra. Opšti zaključak je bio da je uključivanje Srba sa severa u proces implementacije poželjno, ali ne i nužno neophodno. Određeni broj koraka, poput zatvaranja kancelarije srpske policije, već su obavljani bez ozbiljnog otpora Srba. Mnogi očekuju da se otpor još umanja kad se ozbiljnije zakorači u proces implementacije. Međutim, uključivanje Srba sa severa od je ključnog značaja za izgradnju funkcionalnih institucija i stvaranje bezbednog okruženje nakon izbora.

Izbori na severu će biti prvi izbori sprovedeni po kosovskom zakonu od proglašenja nezavisnosti. Priština i Beograd su još uvek u procesu finalizacije detalja: birački spiskovi, lične karte, registracija političkih stranaka, glasanje van teritorije Kosova, korišćenje simbola Kosova. Međutim, datum održavanja izbora je već dogovoren za 3. novembar. Uprkos ovom datumu, Srbi na severu su i dalje u dilemi oko učešća. Većina učesnika su ohrabрили Srbe na severu da učestvuju na izborima, te da preuzmu odgovornost za svoju budućnost.

Mnogi učesnici su naveli da će učešće Srba sa severa na izborima i kasnija integracija u kosovske institucije imati koristi sve strane u procesu: kosovske Srbe, Prištinu i Beograd. Interesi Srba sa Kosova će dobiti institucionalnu zaštitu, a njihova izolacija i zavisnost će biti smanjeni. Očekivanja kosovskih vlasti oko integracije Srba bi bila ispunjena. Dok bi Beograd bio oslobođen trenutne obaveze upravljanja i finansiranja lokalne politike u području van sopstvene kontrole.

Učesnici

Irir Deda, Kosovski institut za politička istraživanja i razvoj
Sadri Ferati, Demokratski savez Kosova
Ardian Gjini, Alijansa za budućnost Kosova
Dukagjin Gorani, politički analitičar
Adrijana Hodžić, Vlada Kosova
Oliver Ivanović, Građanska inicijativa“Srbija, demokratija, pravda”
Marko Jakšić, pravnik, Kosovska Mitrovica
Dušan Janjić, sociolog, Beograd
Jadranka Joksimović, Srpska napredna stranka
Gezim Kasapolli, Vlada Kosova
Dušan Kozarev, Kancelarija predsednika Srbije
Leon Malazogu, Institut Demokratija za razvoj
Milivoje Mihajlović, Vlada Srbije
Ljubisa Mijačić, Zubin Potok
Petar Miletić, Samostalna liberalna stranka
Smiljka Milisavljević, Univerzitet u Kosovskoj Mitrovici
Randel Nojkić, Srpski pokret obnove
Zoran Ostojić, Liberalno demokratska partija
Dejan Radenković, Socijalistička partija Srbije
Nenad Radosavljević, Mreža srpskih TV stanica sa Kosova
Behar Selimi, Demokratska partija Kosova
Predrag Simić, Univerzitet u Beogradu
Jelena Trivan, Demokratska stranka
Arber Vlahiu, Kancelarija predsednice Kosova
Shpetim Gashi, Savet za inkluzivno upravljanje
Jeffrey Giauque, Stejt dipartment SAD
Alex Grigorev, Savet za inkluzivno upravljanje
Krystyna Marty, Savezno ministarstvo inostranih poslova Švajcarske
Igor Novaković, Savet za inkluzivno upravljanje
Jean-Daniel Ruch, Savezno ministarstvo inostranih poslova Švajcarske
Norbert Ruetsche, Savezno ministarstvo inostranih poslova Švajcarske
Talia Wohl, Savezno ministarstvo inostranih poslova Švajcarske